

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-48>

УДК 37.01

Величко І.Г.

старший викладач кафедри англійської філології
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ПОНЯТТЯ СТРУКТУРОВАНОСТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ

Анотація. З метою виявлення найбільш ефективних шляхів вивчення іноземної мови в статті розглядаються проблеми методології при викладанні іноземних мов в Україні та метод так званого «активного структурування». До розгляду пропонуються певні прийоми роботи та умови застосування вищезазначеного методу, що дозволяють вирішувати такі задачі, як активізація уваги слухача, організація аудиторної роботи, психологічне розвантаження тощо та дають змогу слухачеві самостійно сприймати, активно опрацювати та структурувати будь-яку отриману інформацію. Слухач навчається розуміти та розпізнавати логічні/абстрактні структури, отримує навички бачення причинно-наслідкових зв'язків, ознайомлюється з теоретичними та практичними принципами структурування будь-якої інформації.

Ключові слова: методологія, метод активного структурування, дидактичні функції, форма, активізація уваги, психологічне розвантаження, організація роботи.

Velichko Irina

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

PROBLEMS OF METHODOLOGY AND THE CONCEPT OF STRUCTURING IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN UKRAINE

Summary. In order to identify the most effective ways of studying any foreign language, the article reveals the problems of methodology in the teaching of foreign languages in Ukraine and so called method of active structuring is considered. In the article certain methods of work and the specific conditions how to use the above-mentioned method is offered that allows to solve such tasks as listener's attention activating, organization of working process, psychological discharge etc. A student learns to understand and recognize the logical/abstract structures, to acquire the skills of understanding the casual relationships, to get more knowledge concerning the theoretical and practical principles of information structuring. Speaking about the practical usage of the method of active structuring in the process of studying, of course, it is worth speaking about the terms of its practical implementation. It is important that this method can be used during the lesson, regardless of the lesson type. The participants can be both a teacher and students. It is clear that the aim of the teacher is, first of all, to explain clearly the tasks to the students and to distribute their roles and actions in a right way. Since in the Higher Education Institutions of Ukraine there often can be seen group interaction mostly, there may be absolutely different ways of organizing the teaching and learning process. It should be emphasized that the method of active structuring can be implemented through a wider variety of methods of work (of course, everything depends on the teacher's creative approach and the desire to practice the above-described method) – by doing the thematic exercises, interesting practical tasks, developing and introducing into the learning process a variety of role and business games, brainstorming, discussion of the team problems, and so on.

Keywords: methodology, method of active structuring, didactic functions, form, activation of attention, psychological discharging, organization of work.

Постановка проблеми. Сьогодні «світ переживає не просто небачені в історії перетворення, але й підходить до того стану, коли подальша доля людської цивілізації визначатиметься саме рівнем інтелектуально-освітнього потенціалу суспільства і людини». У таких світових перетвореннях має змінюватись певним чином і методологія викладання іноземних мов, відповідаючи сучасним стандартам та вимогам освітньої системи.

Відомо, що методологія – це, перш за все, теоретично вивірена та апробована на практиці певна наукова система, що базується на загально визначених принципах, методах і технологіях відповідно до конкретної предметної сфери знань, у нашому випадку – викладання і вивчення іноземних мов [2, с. 4].

Сьогодні українська сучасна освітня система переживає певний кризовий стан, а саме – період трансформації, коли необхідно, з одного боку, зберегти та передати у спадщину вже на-

буті та апробовані десятиріччями на практиці знання, та, з іншого боку, розширювати та продовжувати вивчати, паралельно апробуючи так звані «працюючі» методи, віштовхуючись від ознайомлення та переймання певного досвіду у наших колег-іноземців, підлаштовуючи ці «дієві методи» саме під наші українські реалії сьогодення. Одним із таких методів є метод «активного структурування», поняття та практичне використання якого і пропонується розглянути у нижче наведеній статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Якщо ж переходити від психолого-педагогічної складової методології до так званого лінгводидактичного компоненту, то перш за все, необхідно ще раз підкреслити, що немає сенсу відмовлятися від величезного наукового потенціалу, розробленого та накопиченого за певні історичні періоди розвитку лінгводидактичної методики викладання іноземних мов. Звичайно, комунікативний концептуальний підхід сьогодні багато в чому визначає

сучасну лінгводидактичну траєкторію освітнього процесу з вивчення іноземних мов. Він корелює принципами (методами) розвиваючого навчання (Л.С. Виготський [4]), активного навчання та взаємодії різновидів спілкування (В.В. Давидов [6]), аспектного навчання (О.Н. Мотіна [9]), лінгвокраїнознавчого викладання і вивчення мови (В.Р. Костомаров, Е.М. Верещагін [3]). Саме ці дидактичні та лінгводидактичні концептуальні підходи є базовими у сучасній теорії викладання та вивчення іноземних мов.

Адже, лінгводидактична теорія розвивалася та розвивається не сама по собі, не в окремо взятій країні, не у вузькому колі вчених і практиків, а тільки з часом відбуваються певні порівняння, аналіз, робляться висновки щодо застосування безпосередньо в освітньому процесі саме тієї продуктивної частини, що дійсно має місце у зарубіжній лінгводидактичній науці, яка без сумніву може принести багато корисного і в сучасну теорію викладання та вивчення іноземних мов.

Можна навести лише кілька прикладів, що свідчать про наукове доведення цієї тези: наприклад, когнітивна теорія вивчення іноземних мов, зокрема, наукові погляди Н. Чомського [11], багато в чому доповнена вченням П.Я. Гальперіна [5] про поетапне формування розумових дій і ролі свідомості при вивченні іноземної мови, а наукова гіпотеза С. Крашена про «монітор мовної діяльності» і теорії «входу і виходу» при формуванні мовного механізму корелюють з науковими поглядами Л.Л. Леонтьєва [7], з його схемою породження іноземної мови і стадіями відпрацювання мовного механізму.

Говорячи ж про значення технологій у викладанні та вивченні іноземних мов в нашій країні, не можна не згадати дослідження В.П. Беспалько [1], який одним із перших ще у 70-ті роки приділив увагу цій науковій проблемі. Відзначається і те, що в цілісній педагогічній системі технології є певним засобом організації освітнього процесу, і вони є найбільш полівалентними. Слід погодитися також і з тими, хто до сучасних технологій організації освітнього процесу з іноземних мов відносить і дистанційні технології. Деякі дослідники називають їх інформаційно-комунікативними, мультимедійними, комп'ютерними, але по суті своїй вони теж є дистанційними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Якщо ж говорити про вивчення суто іноземних мов, то тут звичайно суб'єктивна взаємодія особистості педагога та особистості студента або групи як такої, має бути безперечно домінуючою для проведення подальших спостережень та розробки нових підходів щодо виявлення нових «працюючих» методів. Принципи індивідуалізованого та аксіологічного підходу (орієнтованого на вивчення ціннісних аспектів наукових дисциплін) мають займати не останнє місце у викладацькій діяльності наших співвітчизників. Враховуючи те, що педагогічна система загалом має дуже широку варіативність принципів побудови процесу викладання, деталізація та вивчення педагогічних та психологічних принципів організації цього процесу має бути обов'язковою умовою та базою для проведення подальших наукових досліджень у цій сфері. Всі ці принципи також стосуються та на-

кладаються і на наш так званий метод «активного структурування».

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлення проблем сучасної методології та необхідності введення так званих понять структурованості матеріалу при викладанні іноземних мов в Україні та висвітлення дієвих методів сприйняття структурованого матеріалу студентами.

Виклад основного матеріалу. Можливо, в силу своєї специфіки, іноземна мова являє собою сприятливий ґрунт для методистів, які шукають найбільш ефективні шляхи вивчення дисципліни. Маємо зазначити, що одним із таких рішень є метод так званого «активного структурування» у навчальному процесі, побудований за ідеологією жорсткого планування. Вперше його опис було представлено в одному з методичних збірників «Дидактика вищої школи», розроблених за сприянням робочої групи з підвищення кваліфікації у галузі дидактики вищої школи (університет ім. Альберта Людвіга (М. Фрайбург, Німеччина) [12].

Принцип цього методу досить часто практикується у повсякденному житті і в професійній діяльності при складанні конспектів, таблиць, схем, моделей та інших структур. Для підтвердження цього ствердження наведемо наступний приклад. Американський письменник-фантаст Роберт Хайнлайн у своєму романі «Подвійна зірка» описує політика міжгалактичного масштабу, який користувався своєю особливою системою зберігання інформації [10]. Його секретар заносив у спеціальний каталог усю доступну інформацію про всіх людей та істот, з якими він зустрічався. Якщо політик знав, що йому належить розмова з будь-ким, йому було достатньо поглянути в цей каталог, щоб освіжити інформацію, а потім він міг запитувати співрозмовника, як поживає його сім'я, собака, чи здорові діти, чи вдалося йому написати докторську дисертацію тощо.

Іншими словами, метод активного структурування передбачає систематизацію певної галузі знань або теми різними шляхами: використання записів, схем, понять, образів (асоціацій) тощо. Звідси можна зробити висновок, що даний метод може застосовуватися для структурування логічного або абстрактного знання, заданого поняття, як орієнтовна допомога в процесі навчання або в якості навчального методу, в якійсь мірі ігрового, але і в той же час спонукаючого слухачів до активних роздумів.

Висновки і пропозиції. Проведення практичних занять з іноземної мови у ВНЗ України із застосуванням методу «активного структурування» показали, що слухачами в результаті досягається низка супутніх завдань, а саме:

- людина навчається самостійно сприймати, активно опрацювати і структурувати надану інформацію;
- отримує певні необхідні навички використання інформативного структурування;
- навчається розуміти логічні / абстрактні структури;
- навчається розуміти та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки;
- відбувається ознайомлення слухачів із теоретичними та практичними принципами структурування будь-якої інформації;

- розвивається вміння відтворювати інформацію за допомогою схем різних типів;

- людина навчається співпрацювати.

Серед дидактичних функцій слід зазначити наступні:

- опанування даного зрізу знань дозволяє зробити швидкий огляд теми;

- швидко відтворити певну структуру тематичного розділу;

- дає можливість послідовно узагальнювати набуті знання;

- дає можливість чітко показувати суть питання/проблеми та уникати будь-якого інформаційного хаосу;

- дає можливість активізувати та мотивувати слухачів;

- сприяє більш чіткому та усвідомленому розумінню інформації.

Говорячи про практичне застосування методу активного структурування у процесі навчання, звісно, варто зупинитися на умовах його реалізації. Важливим є те, що цей метод може бути застосовано на заняттях з іноземних мов незалежно від виду/типу заняття. Учасниками можуть виступати і викладач, і студенти. Зрозуміло, що задача викладача полягатиме, перш за все, у чіткому роз'ясненні завдання слухачам та розподіленні їх ролей та дій відповідно. Оскільки у ВНЗ України частіше йдеться про групову взаємодію, можуть існувати різні варіанти організації навчального процесу. Наприклад,

1-й варіант: відпрацювання та отримання навичок так званого самостійного активного структурування. Це і вміння конспектувати, складати плани, схеми, отримувати навички відтворення тексту тощо. Як приклад, скажімо, слухачам надається текст для оперативного читання, реферування (для підготовлених слухачів це може бути хвилин 15) та створення певних умов для подальшого обміну інформацією між слухачами у формі рольових ігор тощо. Тут все залежить від креативного підходу викладача та створення доброзичливої атмосфери в аудиторії.

2-й варіант: використання активного структурування в контексті так званої парної роботи. Наприклад, знову ж таки слухачам надається оригінальний текст із певною проблематикою для читання, швидкого розуміння, аналізу та вирішення певної проблеми із відтворенням подальшої дискусії в аудиторії, що займає, як

правило, 25-30 хвилин аудиторної роботи (для підготовлених слухачів).

3-й варіант: використання методу активного структурування під час самостійної роботи слухачів вдома, із власним пошуком необхідної та цікавої інформації тематичного характеру, проведення самостійного аналізу тексту, вираження певного індивідуального погляду на знайдену та прочитану інформацію, самостійне реферування, вираження своєї власної точки зору щодо певної проблематики та завершенням роботи шляхом надання презентації та спільним порівнянням досягнутих результатів.

Якщо говорити про обстановку в аудиторії, то в певних межах вона може бути вільною, це може бути мобільна розстановка стільців або інших класних меблів в залежності від форми групової взаємодії. Тривалість практик варіюється в залежності від рівня підготовки учасників процесу та складності обговорюваного матеріалу, а також від форми організації. Наприклад, час на практичному занятті може бути організовано таким чином: 15-20 хв. на структурування інформації, 10-15 хв. обговорення результатів і 15-20 хв. на підсумкову дискусію та висновки. Щодо оснащення, то це мають бути підготовлені заздалегідь тексти, схеми, інтерактивна/звичайна дошка, канцелярське приладдя, проектор, ноутбук тощо.

Проведення активної практики використання вищезазначеного методу в аудиторії досить добре доводить свою дієвість, активізуючи увагу слухачів, допомагає конструктивно організувати процес навчальної роботи, психологічно розвантажує людину, дає змогу збалансувати різні види діяльності під час проведення заняття, створює певний позитивний емоційний настрій тощо. Варто підкреслити, що метод «активного структурування» може бути втілено за допомогою більш широкої варіативності методів роботи (звичайно, все залежить від креативного підходу викладача та бажання практично відпрацьовувати вищеописаний метод) – шляхом виконання тематичних вправ, цікавих практичних завдань, розробки та впровадження у процес навчання різноманітних рольових та ділових ігор, мозкових штурмів, обговорень проблем в командах та таке інше та фіксувати в результаті найбільш дієві методи організації та підходи щодо подальшого використання вищеописаного методу.

Список літератури:

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. Москва, 1995. 336 с.
2. Бех П.О. Биркун Л.В. Концепція викладання іноземних мов в Україні. *Іноземні мови*. 1996. № 2. С. 3–8.
3. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. Москва, 1980. 320 с.
4. Выготский Л.С. Проблемы развития психики. Собрание сочинений: В 6-ти томах. Т. 3. Москва, 1983. 368 с.
5. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка. Москва, 1985. 45 с.
6. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. Москва, 1996. 544 с.
7. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва, 1969. 214 с.
8. Митрофанова О.Д., Костомаров В.Г. и др. Методика преподавания русского языка как иностранного. Москва, 1990. 270 с.
9. Мотина Е.И. Язык и специальность: Лингвометодические основы обучения русскому языку нефилологов. Москва 1988. 170 с.
10. Хайнлайн Р. Двойная звезда. Москва, 2008. 123 с.
11. Chomsky N., Halle M. The sound pattern of English. New York, 1968. 178 p.
12. Holtstiege, Hildegard: Studien zur Montessori-Pedagogik I: Maria Montessori ... Aufl., Freiburg 2008 Holtstiege, Hildegard: Zur Forschungs- und Diskussionslage. URL: <https://books.google.ru/books?id=li7mEBSbhzQC&pg=PA286&lpg=PA286&dq=Holtstiege,+Hildegard:+Studien+zur+Montessori>

References:

1. Bespal'ko V.P. (1995). Pedagogika i progressivnyye tekhnologii obucheniya [Pedagogy and progressive learning technologies]. Moscow : Eskmo.
2. Bekh P.O., Byrkun L.V. (1996). Kontseptsiiia vykladannia inozemnykh mov v Ukraini [The concept of teaching foreign languages in Ukraine]. *Inozemni movy*, no. 2, pp. 3–8.
3. Vereshchagin E.M., Kostomarov V.G. (1980). Lingvostranovedcheskaya teoriya slova [Linguistic theory of words]. Moscow : Russkiy yazyk.
4. Vygotskiy L.S. (1983). Problemy razvitiya psikhiki [Problems of psyche development]. Sobraniye sochineniy: V 6-ti t. T. 3. Moscow, Pedagogika.
5. Gal'perin P.YA. (1985). Metody obucheniya i umstvennoye razvitiye rebenka [Learning methods and mental development of a child]. Moscow.
6. Davydov V.V. (1996). Teoriya razvivayushchego obucheniya [Theory of developmental education]. Moscow : INTOR.
7. Leont'yev A.A. (1969). Yazyk, rech', rechevaya deyatel'nost' [Language, speech, speech activity]. Moscow : Prosveshcheniye.
8. Mitrofanova O.D., Kostomarov V.G. i dr. (1990). Metodika prepodavaniya russkogo yazyka kak inostrannogo [Methods of teaching Russian as a foreign language]. Moscow : Russkiy yazyk.
9. Motina E.I. (1988). Yazyk i spetsial'nost': Lingvometodicheskiye osnovy obucheniya russkomu yazyku nefilologov [Language and specialty: Linguistic and methodological foundations of teaching Russian to non-linguists]. Moscow.
10. Khaynlayn R. (2008). Dvoynaya zvezda [Double star]. Moscow : Eksmo.
11. Chomsky N., Halle M. (1968). The sound pattern of English. New York, Evanston.
12. Holtstiege, Hildegard: Studien zur Montessori-Pedagogik I: Maria Montessori ... Aufl., Freiburg 2008 Holtstiege, Hildegard: Zur Forschungs- und Diskussionslage. URL: <https://books.google.ru/books?id=li7mEBSbhzQC>.